

# SAYGUN VE *GİLGAMEŞ*:

## DESTAN'DAN OPERA'YA YOLCULUK

Yazar  
Bülent YÜKSEL

© Copyright 2021

*Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.*

**ISBN**

978-625-7401-11-1

**Kitap Adı**

Saygun ve Gilgameş:  
*Destan'dan Opera'ya Yolculuk*

**Yazar**

Bülent YÜKSEL

**Yayın Koordinatörü**

Yasin DİLMEN

**Sayfa ve Kapak Tasarımı**

Akademisyen Dizgi Ünitesi

**Yayıncı Sertifika No**

47518

**Baskı ve Cilt**

Vadi Matbaacılık

**Bisac Code**

MUS015000

**DOI**

10.37609/akya.69

**GENEL DAĞITIM**

**Akademisyen Kitabevi A.Ş.**

*Halk Sokak 5 / A*

*Yenişehir / Ankara*

*Tel: 0312 431 16 33*

*siparis@akademisyen.com*

**www.akademisyen.com**

# ÖNSÖZ

Ahmed Adnan Saygun, yalnızca ülkemizde değil dünyada da yirminci yüzyılın en büyük bestecilerinden biridir. Bestecinin kültürler arasında köprü olma işlevi taşıyan ve ana yurdunun düşünce dünyasını kavramsal bir çerçeve içinde yorumlayan yapıtlarında iki geleneğin izleri de görülebilir: Doğu'nun ezgiselliği, Batı'nın çoksesliliği.

Saygun'un yapıtlarını ve sanat anlayışını besleyen etkili bir düşünsel arka plan vardır. Son günlerinde kendisini ziyarete gelen Halit Refiğ'e Eflatun'un *Apologia'sının* finaliyle veda etmesi<sup>1</sup> bile tek başına, zengin düşünsel dünyasına kapı aralamamıza yetecek bir örnektir.

Söz konusu düşünsel arka planın kodlarının yer aldığı *Yunus Emre Oratoryosu* ve *Kerem*'de vurgulanan "insan", "tanrı", "sevgi" ve "ilâhî aşk" gibi kavramlar, *Gilgameş*'in son sahnelerinde de öne çıkmaktadır. Bestecinin bu kavramlara ilgi duymasında, Yunus Emre'ye duyduğu yakınlığın büyük etkisi vardır. *Gilgameş*'in temel meselesi "ölüm"dür. Ancak ölüm burada bir son değil hakikate ulaşma yolunda bir gereklilik ve başlangıçtır.

Bu eserle ilgilenmemde, Saygun'un en büyük eseri<sup>2</sup> olarak gördüğü *Gilgameş*'in hiç sahnelenmemiş olmasının büyük etkisi olmuştur. Bu kitapta, *Gilgameş*'e projeksiyon tutarak, metinsel ve müzikal incelemelerle, farklı bir perspektiften yeni bir Saygun resminin ortaya çıkartılması amaçlanmıştır. Ne kadar kapsamlı olursa olsun elbette her çalışma sonunda eksik olacaktır.

Doktora eğitimim ve tez çalışmam süresince hocam ve danışmanım olarak değerli birikimlerini bana aktaran, sevgi ve desteğini hiç esirgemeyen, yalnızca entellektüelliğiyle değil hayata bakışı ve duruşuyla da örnek aldığım müzikbilimci Sn. Prof. Gülper Refiğ'e; sıcak ilgisi ve yol gösterici yaklaşımı ile desteğini bir an bile benden esirgemeyen, kısıtlı zamanına rağmen bu çalışmanın müzikal analiz kısmında büyük bir emek ve titizlikle yaklaşık bir yıl boyunca neredeyse her hafta bana zaman ayırarak, Saygun'un öğrencisi, besteci ve entellektüel olarak edindiği büyük birikiminden damıtma bilgiler ve yön verici dokunuşlarla yolumu açan, aynı zamanda yazım dili ve ifade konusunda da kendisinden çok şey öğrendiğim Sn. Prof. Dr. Özkan Manav'a; beni destekleyen ve her zaman yanımda olan fedakâr eşim Sermin Yüksel ve aileme sonsuz teşekkürlerimi sunar, kitabımın yeni çalışmalara faydalı olmasını dilerim.

<sup>1</sup> Gülper REFİĞ, Anılardaki Adnan Saygun, 202.

<sup>2</sup> Gülper REFİĞ, Ahmet Adnan Saygun ve Geçmişten Geleceğe Türk Musikisi, 13.



# İÇİNDEKİLER

## 1. BÖLÜM

|             |   |
|-------------|---|
| Giriş ..... | 1 |
|-------------|---|

## 2. BÖLÜM

|                                                                             |    |
|-----------------------------------------------------------------------------|----|
| <i>Gilgamiş Destanı</i> .....                                               | 3  |
| 2.1. Ninova Versiyonu .....                                                 | 9  |
| 2.2. <i>Destan</i> 'ın Özeti .....                                          | 11 |
| 2.3. <i>Destan</i> 'daki Karakterler .....                                  | 17 |
| 2.3.1. <i>Destan</i> Kahramanı Gilgamiş .....                               | 17 |
| 2.3.2. Diğer Karakterler .....                                              | 21 |
| 2.3.3. Tanrılar ve Tanrıçalar .....                                         | 29 |
| 2.3.4. Doğaüstü Varlıklar .....                                             | 36 |
| 2.3.5. Halk .....                                                           | 39 |
| 2.4. <i>Destan</i> 'ın Dili, Hikâyesinin Seyri ve Kullanılan Motifler ..... | 39 |
| 2.4.1. Yolculuk .....                                                       | 41 |
| 2.4.2. Mücadele .....                                                       | 44 |
| 2.4.3. Düşler .....                                                         | 48 |
| 2.4.4. Ölüm .....                                                           | 50 |
| 2.4.5. Sayılar ve Zaman .....                                               | 53 |
| 2.5. <i>Gilgamiş Destanı</i> 'nın Etkileri .....                            | 57 |

## 3. BÖLÜM

|                                                       |    |
|-------------------------------------------------------|----|
| Ahmed Adnan Saygun .....                              | 65 |
| 3.1. Biyografi .....                                  | 65 |
| 3.2. Ahmed Adnan Saygun'un Sanat Anlayışı .....       | 68 |
| 3.3. Ahmed Adnan Saygun, Yunus Emre ve Tasavvuf ..... | 70 |
| 3.4. Ahmed Adnan Saygun'un Operaları .....            | 73 |
| 3.4.1. Özsoy .....                                    | 73 |
| 3.4.2. Taşbebek .....                                 | 74 |
| 3.4.3. Kerem .....                                    | 75 |
| 3.4.4. Köroğlu .....                                  | 77 |

#### 4. BÖLÜM

##### ***Gilgameş*'in Librettosunun İncelenmesi ve *Gilgameş Destanı* İle Karşılaştırılması: Bir Yarı Tanrının Küllerinden**

|                                                                              |           |
|------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>Doğan “Gerçek İnsan” <i>Gilgameş</i> .....</b>                            | <b>79</b> |
| 4.1. <i>Gilgameş</i> 'in Özeti .....                                         | 81        |
| 4.2. <i>Gilgameş</i> 'te Yer Alan Karakterler .....                          | 86        |
| 4.3. <i>Gilgameş</i> 'te Kullanılan Motifler .....                           | 88        |
| 4.3.1. Ölüm.....                                                             | 88        |
| 4.3.2. Raks .....                                                            | 91        |
| 4.3.3. Tılsım.....                                                           | 92        |
| 4.3.4. Hayaller.....                                                         | 93        |
| 4.3.5. Görsel Geçişler .....                                                 | 93        |
| 4.3.6. Işık .....                                                            | 94        |
| 4.3.7. Hareketsizlik.....                                                    | 94        |
| 4.3.8. Düşler .....                                                          | 95        |
| 4.3.9. Sayılar .....                                                         | 96        |
| 4.4. <i>Gilgameş</i> 'in, <i>Gilgameş Destanı</i> İle Karşılaştırılması..... | 96        |
| 4.4.1. Giriş ve Birinci Perde Birinci Sahne.....                             | 98        |
| 4.4.2. Birinci Perde İkinci Sahne.....                                       | 99        |
| 4.4.3. Birinci Perde Üçüncü Sahne .....                                      | 100       |
| 4.4.4. İkinci Perde Birinci Sahne ve Ara Bölüm .....                         | 101       |
| 4.4.5. İkinci Perde İkinci Sahne ve Ara Bölüm .....                          | 103       |
| 4.4.6. İkinci Perde Üçüncü Sahne .....                                       | 104       |
| 4.4.7. Üçüncü Perde Birinci Sahne ve Ara Bölüm .....                         | 107       |
| 4.4.8. Üçüncü Perde İkinci Sahne .....                                       | 109       |
| 4.4.9. Üçüncü Perde Üçüncü Sahne.....                                        | 110       |

#### 5. BÖLÜM

##### ***Gilgameş*'in Müzikal Analizi..... 115**

|                                                 |     |
|-------------------------------------------------|-----|
| 5.1. Birinci Perde Giriş ve Birinci Sahne ..... | 116 |
| 5.2. Ara.....                                   | 134 |
| 5.3: Birinci Perde İkinci Sahne .....           | 136 |
| 5.4: Birinci Perde Üçüncü Sahne.....            | 145 |
| 5.6. Ara Bölüm.....                             | 166 |
| 5.7. İkinci Perde İkinci Sahne .....            | 167 |
| 5.8 Ara Bölüm.....                              | 184 |
| 5.9. İkinci Perde Üçüncü Sahne .....            | 185 |
| 5.10: Üçüncü Perde Giriş ve Birinci Sahne ..... | 194 |
| 5.11 Ara Bölüm.....                             | 199 |

---

|                                       |            |
|---------------------------------------|------------|
| 5.12. Üçüncü Perde İkinci Sahne ..... | 200        |
| 5.13. Üçüncü Perde Üçüncü Sahne.....  | 207        |
| <b>SONUÇ.....</b>                     | <b>219</b> |
| <b>KAYNAKLAR .....</b>                | <b>269</b> |
| <b>ÖZGEÇMİŞ.....</b>                  | <b>275</b> |

## KAYNAKLAR

- Ankara
2. ALANGU, Tahir (1983), **Türkiye Folkloru Elkitabı**, Adam yayıncılık, 1. Basım,
  3. ALBAYRAK, Nurettin (2004), **Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, 1. Baskı, L&M Yayınları, İstanbul
  4. ALPASLAN GÖKALP, Gonca (2007), **Metinlerarası İlişkiler ve Gılgamış Destanı'nın Çağdaş Yorumları**, Multilingual Yayınları, İstanbul
  5. ALTAR, Cevat Memduh (1982), **Opera Tarihi I, IV**; Birinci Baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara
  6. ANA BRİTANNİCA 20 (1990), **Sümer**, Ana Yayıncılık A.Ş., İstanbul
  7. ARACI, Emre (2007), **Ahmed Adnan Saygun: Doğu-Batı Arası Müzik Köprüsü**, 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
  8. AYDIN, Yiğit (2004), "Ahmed Adnan Saygun'un Yaşamöyküsü ile Besteci ve Müzikolog Kimlikleri", **Biyografya 5/Ahmed Adnan Saygun**, 21-69, Birinci Basım, Bağlam Yayınları, İstanbul.
  9. AYKAL, Gürer (2012), **Anılardaki Adnan Saygun**, Pan Yayıncılık, İstanbul
  10. BİRET, İdil (2012), **Anılardaki Adnan Saygun**, Pan Yayıncılık, İstanbul
  11. BOTTÉRO, Jean (2005), **Gılgamış Destanı: Ölmek İstemeyen Büyük İnsan**, Çev. Orhan Suda, 5. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
  12. CAMPBELL, J.- MOYERS, B. (2007), **Mitolojinin Gücü**, MediaCat kitapları, 3. Baskı, İstanbul
  13. ÇIĞ, Muazzez İlmiye (2012), **Gilgameş: Tarihte İlk Kral Kahraman**, 15. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul
  14. ÇIĞ, Muazzez İlmiye (2006), **Ortadoğu Uygarlık Mirası**, 4. Basım, Kaynak Yayınları, 2006, İstanbul
  15. ÇIĞ, Muazzez İlmiye (2006), **Ortadoğu Uygarlık Mirası 2**, 2. Basım, Kaynak Yayınları, 2006, İstanbul
  16. ÇIĞ, Muazzez İlmiye (1998), **İnanna'nın Aşkı**, 1. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul

17. ÇİĞ, Muazzez İlmiye (2002), **Kur'an İncil ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni**, 6. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul
18. ÇİĞ, Muazzez İlmiye (2009), **Sümerlilerde Tufan Tufan'da Türkler**, 4. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul
19. ÇORUHLU Yaşar (1999), **Türk Mitolojisinin ABC'si**, 1. Basım, Kabalcı Yayınevi, İstanbul
20. ERHAT, Azra, **Mitoloji Sözlüğü**
21. GÜNBATTI, Cahit (2007), **Sümerler, Gutlar, Hattiler, Hurriler, Urartular**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara
22. Halikarnas Balıkcısı (Cevat Şakir KABAAĞAÇLI), (2001), **Hey Koca Yurt**, 6. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara
23. HOMEROS (2004), **İlyada**, Çev. Fulya Koçak, Arkadaş Yayınevi, Ankara
24. JACKSON, Danny P. (2012), **Gilgamiş Destanı**, Çev. Ahmet Antmen, 3. Baskı, Arkadaş Yayınevi, Ankara
25. KRAMER, Samuel Noah (2002), **Sümerler**, Çev.Özcan Buze, 1. Basım, Kabalcı Yayınevi, İstanbul
26. KRAMER, Samuel Noah (2001), **Sümer Mitolojisi**, Çev.Hamide Koyukan, 2. Basım, Kabalcı Yayınevi, İstanbul
27. KRAMER, Samuel Noah (1999), **Tarih Sümer'de Başlar**, Çev.Hamide Koyukan, 1.Basım, Kabalcı Yayınevi, İstanbul
28. MANAV, Ö.-NEMUTLU, M. (2012), **Müzikte Alımlama**, Pan Yayıncılık, İstanbul
29. MANAV Özkan (2013), "Ahmed Adnan Saygun", **Cumhuriyet: Yeni İnsan Yeni Hayat**, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları 23, İstanbul, Aralık: 31-48
30. MANİZEDE, Meral (2012), **Anılardaki Adnan Saygun**, Pan Yayıncılık, İstanbul
31. ÖGEL, Bahaeddin (1995), **Türk Mitolojisi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara
32. ÖZÜNAL, Mucize (2005), **Dar Köprünün Dervishi**, Birinci Basım, Tudem Kültür Yayınları, Ankara
33. RAMAZANOĞLU, Muzaffer (Çeviren)(1998), **Gilgamiş Destanı**, Hazırlayan Ege-men Berköz, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul
34. REFİÇ, Halit (2009), **Doğruyu Aradım Güzeli Sevdim**, Hazırlayan: Irmak Zileli, Bizim Kitaplar, İstanbul
35. REFİÇ, Halit (2006), **Aşk ve Ölüm Senaryoları**, 1. Baskı, Doğan Kitap, İstanbul
36. REFİÇ, Gülper (1991), **Ahmet Adnan Saygun ve Geçmişten Geleceğe Türk Müsikisi**, Kültür Bakanlığı, Ankara
37. REFİÇ, Gülper (2012), **Özsoy Operası: Atatürk ve Adnan Saygun**, 1. Baskı, Boyut Yayıncılık, İstanbul
38. REFİÇ, Gülper (2004), "Müzikte Doruklar", **Biyografya 5/Ahmed Adnan Saygun**, 225-231, Birinci Basım, Bağlam Yayınları, İstanbul.
39. ROSENBERG, Donna (2000), **Dünya Mitolojisi: Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi**, İmge Kitabevi, Ankara
40. SANDARS, N.K. (1973), **Gilgamiş Destanı**, Çev. Sevin Kutlu-Teoman Duralı, 1. Baskı, Hürriyet Yayınları, İstanbul
41. SAY, Ahmet (1998), **Türkiye'nin Müzik Atlası**, Borusan Kültür ve Sanat Yayınları, İstanbul
42. SAYGUN, Ahmed Adnan (1967), **Töresel Musiki**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul
43. SCHİMMELE, Annemarie (1997), **Sayıların Esrarı**, Bayrak Matbaacılık, İstanbul.

44. STRAVINSKY, Igor (1965), *Pétrouchka*, orkestra partiyonu, gözden geçirilmiş 1947 versiyonu, Boosey & Hawkes Ltd., London.
45. SUN Muammer, Söyleşiyi yapan: AYDIN, Y. ERGUR, Ali (2004), “Muammer Sun İle Söyleşi”, *Biyografya 5/Ahmed Adnan Saygun*, 141-191, Birinci Basım, Bağlam Yayınları, İstanbul.
46. TANJU, Sadun (2012), *Adnan Saygun’larda Çay Sohbetleri*, Pan Yayıncılık, İstanbul
47. TEZ, Zeki (2008), *Mitolojinin Kültürel Tarihi: Doğu ve İslam Mitolojisi Mitolojik söylenceler*, Doruk Yayıncılık, İstanbul
48. UÇARSU, Hasan (2012), *Anılardaki Adnan Saygun*, Pan Yayıncılık, İstanbul
49. URAZ, Murat (1992), *Türk Mitolojisi*, Mitologya Yayınları, İstanbul
50. YALÇINKAYA, Şerife (2007), *Yol Metaforu ve Klasik Türk Edebiyatında Arayış Yolculukları*, Türk Dili ve Edebiyatı araştırmaları Dergisi Sayı 13, Ocak 2007
51. YILDIZ, Alim (2010), Manzum Bir Kur’an Falı, *İstem*, Sayı: 16, S.181-198
52. YILDIZ, Dinçer (2007), *Doğumunun 100. Yılında Ahmed Adnan Saygun*, Birinci Basım, Sun Yayınevi, Ankara